

Látogatás Norvégia könyvtáraiban

Az MKÉ Olvasószolgálati Szekciójának 14 tagja 1999. szeptember 21–26 között egy hetes könyvtári tanulmányúton vett részt Norvégia fővárosában, Oslóban. A mintegy féléves szervezést norvég kollégák is segítették. Elsősorban dr. Ragnar Audunson, az Oslo College tanszékvezetője az, aki a kinti szakmai program megszervezésében, szállásunk intézésében, az időpontok egyeztetésében segítségünkre volt, és ezt ezúton is köszönöm a csoport nevében. Bendes Rita, aki Szentendrén volt múzeumpedagógus, és már több éve Oslóban él, a szabadidős programok kialakításában és megvalósításában működött közre. Fáskesti Mária a Norvég Nemzeti Könyvtár Ibsen Központjában dolgozik hosszú évek óta, s a Nemzeti Könyvtárat az ő közreműködésével, tolmácsolásával látogathattuk meg. Elég rövid volt a kint töltött idő, így csak arra nyílt lehetőségünk, hogy bepillantást nyerjünk a norvég könyvtári rendszerbe. Meglátogattuk még az újonnan átadott Egyetemi Könyvtárat, a baerumi Közművelődési Könyvtárat, az Oslo College Főiskolai Könyvtárat is, valamint vendégei voltunk a Statens Bibliotektilsynnek és a Norvég Könyvtáros Egyesületnek.

Lehet, hogy nem így van, de úgy érzem, hogy itthon elég keveset tudunk Norvégiáról. Az ország nagyobbik területe az északi sarkkörön túl fekszik, a lakosság zöme viszont az ország déli részén lakik. A népsűrűség a főváros környékén a legnagyobb, habár ez is csak 13 fő/km². Norvégia napjainkban a világ egyik leggazdagabb állama. A biztonságnyújtó gazdasági háló felhasználásával építette ki jóléti intézményeit. Legjellemzőbb ismertetői: hagyományos demokrácia, átfogó társadalombiztosítás és ingyenes oktatás mindenki számára. Norvégiában a könyvtáraik is ingyenesek. Törvény mondja ki, hogy az ország mind a 437 településén legyen könyvtár, szakképzett könyvtárost kell alkalmazni, és mindenkinek minden könyvtár ingyenes.

A norvég könyvtáraknak 3 csoportja van: kutató és szakkönyvtárak, közművelődési könyvtárak és iskolai könyvtárak. Irányító és koordináló testületként a norvég kormány létrehozta a Kutató és Szakkönyvtárak Nemzeti Osztályát és a Közművelődési és Iskolai Könyvtárak Norvég Felügyeleti Szervét.

A nemzeti könyvtárhálózat felépítése a következő:

A *Nemzeti Könyvtár* feladata a norvég kiadványoknak, valamint a norvég szerzők külföldön kiadott műveinek és a Norvégiából külföldi szerzők által megjelentetett műveknek a gyűjtése, nyilvántartásba vétele és megőrzése. A régi egyetemi könyvtár épületében található, amely 1914-ben épült. 1999-ig az egyetemi és nemzeti könyvtár egy épületben működött. Mikor megépült az egyetemi könyvtár új épülete, a feladat és a gyűjtemény is kettévált. Jelenleg a nemzeti könyvtár két helyen, de egy intézményként mint két részleg működik az ország két pontján. 1990-ben hozták létre Észak-Norvégiában, Oslótól ezer kilométerre (egy hegy gyomrában) Mo i ranában a nemzeti könyvtár másik részét, amely a hazai és a külföldre irányuló könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozik.

Ennek az északon lévő nemzeti könyvtárnak a feladata a kötelezpéldány begyűjtése, az oslói könyvtáré pedig az olvasószolgálat. Az egyetemi könyvtár kiválása előtt állománya 4 millió dokumentum volt, ebből kb. 1,5 milliót vittek el, elsősorban a külföldi gyűjteményeket. Hét kötelezpéldányt kell beszołgálatni, ebből 2 példányt kap az északi könyvtár, az egyiket archiválja, a másikat kölcsönzi, 1 példány az oslói nemzeti könyvtáré, egyet-egyét pedig az oslói, a bergeni, a tromsói és a trondheími egyetemek kapnak.

Oslóban készítik a nemzeti bibliográfiát, amely 1960 óta CD-romon is megtalálható. A nemzeti bibliográfia 1970 óta van gépesítve egy belső számítógépes programon. Az 1980-as évek végétől a BIBSYS rendszert használják, amely egy egyetemi könyvtári rendszer, és szerintük nem igazán alkalmas nemzeti könyvtári feladatok ellátására. Vagy új rendszert kell kidolgozniuk, vagy ezt a rendszert átdolgozni, hogy a nemzeti bibliográfiai feladatoknak is megfeleljenek. Ez új kihívást jelent számukra. Annak ellenére, hogy az egyetemi könyvtár sok mindent elvitt, jelentős különgyűjtemények maradtak a Nemzeti Könyvtárban, mint például a kéziratok, magánkönyvtárak, a Nansen és az Ibsen gyűjtemény, a kisnyomtatványok, a plakát-, a zenei és a színházi gyűjtemény, valamint a királyi könyvtári gyűjtemény. A különgyűjtemények közül módunk volt megtekinteni az Ibsen gyűjteményt. Az Ibsen Központban Ibsen eredeti művei, fordítások, Ibsen átiratok, paródiák, az 50 nyelven, köztük a magyarul megjelent kiadások találhatók, s mindenféle egyéb dokumentum, amely Ibsennel valamilyen kapcsolatban van.

Az *Egyetemi Könyvtár* impozáns új épületét két héttel kintlétünk előtt adták át. Magát az Egyetemi Könyvtárat 1811-ben alapították. 1814-től nemzeti könyvtári és egyetemi könyvtári funkciót egyaránt ellátott.

Az első épületet, ahol elhelyezést nyert a könyvtár, Domus Bibliothecá-nak hívták, ott volt 1913-ig.

Az Oktatási, Kulturális és Vallásügyi Minisztérium 1991-ben határozott az új egyetemi könyvtári épület felépítéséről, 1992-ben elkészült a költségvetés, 1998-ra felépült a könyvtár és 1999 szeptemberében befejezte az átköltözést az új épületbe. A szép, modern épület az egyetemi campus területén, a környezetbe illően, egy nagy parkon keresztül megközelíthetően, az egyetem centrumában van. Az épület 29.730 m² alapterületű, ebből az oktatótermek 7 ezer m²-en, a könyvtár 18 ezer m²-en, a személyzet és az adminisztráció munkaszobái 5 ezer m²-en helyezkednek el. Az első szinten az éttermek, tanszéki klubok, konferenciaterem, kiállítóterem és egy, a könyvtárosok számára használatos étterem található. Ezen a szinten van a társadalomtudományi rész, a liftek és a lépcsők mellett pedig, a látogatók által jól észrevehetően, a referenz és információs terület. A második szinten olvasótermek, hagyományos tanulószobák és különtermek találhatók a könyvtárhasználók és a személyzet oktatására. Van külön távoktatási terem, továbbképzési terem. Itt található a bölcséleti, humán tudományok ugyanúgy elrendezve, mint az első emeleten. A harmadik szint félemelet. Itt kutatószobák vannak (23), ezen kívül a másoló és nyomtató szoba is itt található. A könyvtárnak ezen a részén kerültek elhelyezésre a humán tudományok különgyűjteményei, a ritka értékes papirusztekercs gyűjtemény, valamint a tibeti gyűjtemény. Az olvasótermekből a csupa üveg falakon keresztül a parkra nyílik mindenütt kilátás. Az első alsó szinten található a ruhatár, a mosdók. Itt van egy szabadpolcos folyóiratolvasó, olvasóterem és a könyvtárlátogatók által használt másolóterem. A második alsó szinten a zárt könyvraktár

A Norvég Könyvtáros Egyesület központja

található. Ezen kívül ezen a szinten van egy klímaberendezéssel ellátott terem a speciális tárolást kívánó gyűjtemény számára. Az épületben számos megoldás segíti a mozgássérülteket és egyéb fogyatékos könyvtárhasználókat, mint pl. lassított lift a mozgássérülteknek, hangosbeszélő a liftekben a vakok és gyengénlátók használatára amellet, hogy a kiírások szövegei Braille írással is rendelkezésre állnak. A modern, elegáns bútorzattal és a legmodernebb technikával felszerelt egyetemi könyvtár a 21. század könyvtári igényeinek is megfelel.

Mégis, a legnagyobb hatást valamennyiünkre a *Baerumi Könyvtár* tette. Ez a harmadik legnagyobb közművelődési könyvtár Norvégiában. Oslo külvárosában található, és körzetében 100 ezer lakos könyvtári ellátásáról gondoskodik. Van a főkönyvtár – ahol mi voltunk –, és 5 fiókkönyvtár tartozik hozzá. 1980-ban épült, 5540 m² alapterületű. A 80 fős személyzetből 38 könyvtáros, ebből 26 teljes munkaidőben működteti a könyvtárat. 35 millió norvég korona az éves költségvetése. 37 és fél óra a munkaidő. A vasárnapi nyitva tartásért a könyvtárosok pótlékot kapnak. Naponta kb. 1500 olvasójuk van, családostul járnak a könyvtárba, már a legkisebbek is otthonosan mozognak benne. Nincs korlátozva, hogy hány könyv, CD stb. kölcsönözhető, csak az, hogy mennyi időre vihető el. Az országban ebben a könyvtárban rendezik a legtöbb kiállítást, nagyon aktív az itteni könyvtárhasználók köre. A kölcsönzésre önkiszolgáló rendszer működik, az olvasó maga végzi a visszavétel és a kikölcsönzés műveletét a számítógép segítségével. Online katalógusuk van. Ők is a BIBSYS adatbázist használják. Nagyon jó a kapcsolatuk az általános iskolákkal. Minden iskolának van szakképzett könyvtárosa. A baerumi könyvtárban két kolléga csak az iskolai könyvtárakkal foglalkozik. Letéti ellátó

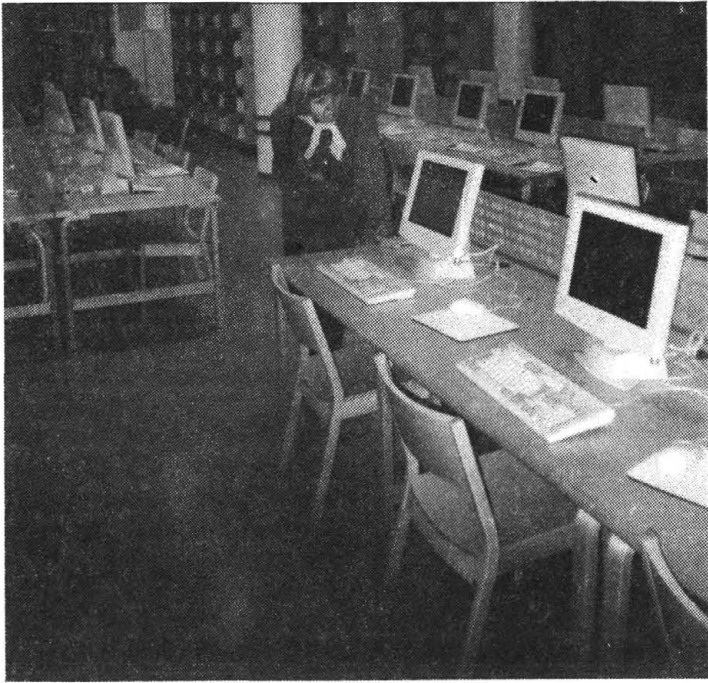
rendszer működik, ezért az iskola fizet a könyvtárnak. Minden hónapban jönnek értelmi fogyatékos gyermekek ide, egy könyvtárosnak csak az a feladata, hogy ezekkel a gyerekekkel foglalkozzék: mesél, játszik velük, játékokat készít. A mozgássérülteknek (90 személynek) rendszeresen házhoz szállítják a kért könyveket. Teljesen érthető, hogy a lakosság 60%-a (országosan) beiratkozott könyvtári olvasó. Ottlétünkkor is tele volt a könyvtár olvasókkal. A rendkívül ízlésesen, praktikusán és legmodernebb eszközökkel felszerelt könyvtár mindannyiunkat lenyűgözött.

Az iskolai könyvtárak működtetése, az iskolai könyvtárellátás jogilag szabályozott az általános iskolákban és középiskolákban egyaránt. E szabályok szerint az iskolai könyvtáraknak mind a tanárok pedagógiai munkáját és általános kulturális tevékenységeit, mind a diákok munkáját elő kell segítenie. Ezeket a könyvtárakat az önkormányzatok működtetik, és az iskolai szervek irányítják. Az iskolai és közkönyvtárak együttműködését is jogi szabályok irányítják.

A kutató és szakkönyvtárak részei csatoltak egy-egy közintézményhez, pl. egyetemekhez, főiskolákhoz, más oktatási és kutató intézményhez vagy magánintézményekhez. Ezeknek a könyvtáraknak elsődleges feladatuk a fenntartó intézményük kiszolgálása, de gyűjteményük legnagyobb része mások számára is elérhető könyvtárközi kölcsönzés által. Mi az *Oslo College*, az oslói főiskola központi könyvtárát látogattuk meg. A főiskolát 1994-ben alapították. Előtte sok állami főiskola volt, kb. 26, ezek közül a 20 legnagyobb különböző főiskola integrálódott. A 8 ezer diák számára 7 különböző tanszék – esztétikai, mérnöki, nővérképző, egészségügyi, tanári, közgazdasági és újságíró, könyvtár és informatikus – működik. Ugyanakkor 20 különböző oktatási kurzuson vehetnek részt a diákok. Mivel sok a diák, olvasási központokat hoztak létre. A könyvtáron belül pedig 20 olvasószobát létesítettek, amelyek egymástól teljesen elszeparálva, 6-8 számítógéppel felszerelve, 8-10 diák együttes tanulására, oktatására alkalmasak. A diákok oda bevihetik a könyvtár dokumentumait, készülhetnek az előadásokra, vizsgákra. Ők maguk osztják be az időpontokat is, hogy ki, mikor, mennyi időre veszi igénybe ezeket az olvasószobákat. A 80 ezer kötetes könyvtár rendkívül praktikusán, ízlésesen, korszerűen, a legmodernebb eszközökkel van felszerelve.

A *Statens Bibliotektilsyn*, a norvég közművelődési és iskolai könyvtárak irányítási szerve a Kulturális Minisztérium főosztályaként működik. Mintha csak nem is hivatalba mentünk volna, a rendkívül barátságosan, de modern bútorokkal berendezett irodák, a korszerűen felszerelt előadótermek, a családi hangulatot árasztó közösségi terek megragadóak voltak. Vendéglátóinktól részletes tájékoztatást kaptunk a norvég közművelődési könyvtári rendszerről és működéséről. Szerteágazó tevékenységükről itt természetesen csak vázlatosan tudok beszámolni.

Norvégiában 437 települési könyvtár és 19 megyei könyvtár van. Az előbbieket a megyei könyvtárakkal vannak kapcsolatban. Vendéglátóink is azzal kezdték ismeretésüket, a törvény kimondja, hogy minden településen legyen könyvtár, mindent kötelező szakképzett könyvtárost alkalmazni, mindenkinek minden könyvtár ingyenes, aki Norvégiában lakik. A *Statens Bibliotektilsyn* ellenőrzi, hogy az önkormányzatok és a könyvtárak ezt a törvényt betartsák. Éves költségvetésük 858 millió korona. A hátrányos helyzetűek – a rabok, a kórházi kezelés alatt állók, a bevándorlók, a vakok vagy siketek – ellátása, finanszírozása is közvetlenül ettől a központtól történik.

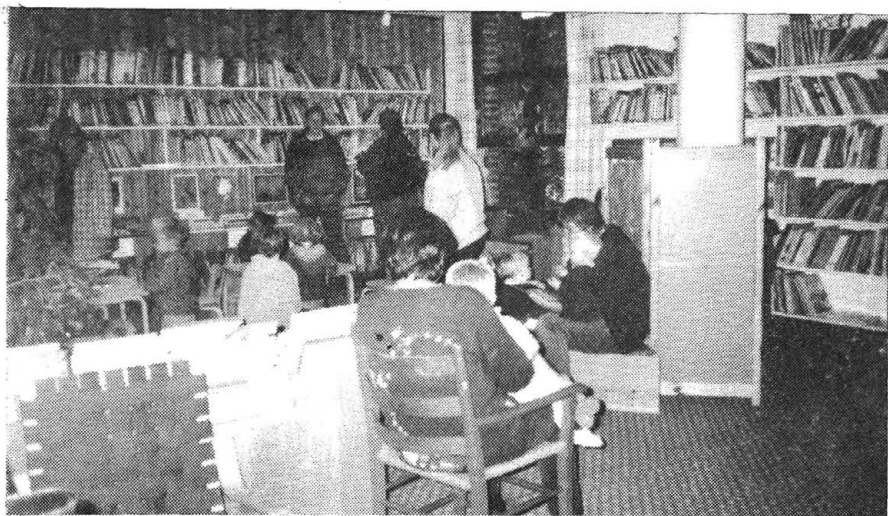

Az új egyetemi könyvtár

Bibliobuszokat működtetnek (52 busz), van egy bibliohajójuk is, amely a nehezen megközelíthető fjordoknál élők számára juttatja el a könyveket. Ez a hajó viszi „házhoz” a színházi előadásokat is. Könyvkiadással is foglalkoznak. Van egy kis közösség a minisztériumban, amely az adott évben kiadott minden művet megnéz, és a legjobb és legszebb művet díjazza (a norvég Fitz-díj). Az értékes irodalmi művek kiadását így támogatják. Mivel úgy érzik, hogy az olvasási készség romlik, olvasást támogató programot dolgoznak ki, együttműködve az iskolákkal, és finanszírozzák is ezeket a programokat. Két éve folyamatosan támogatják a kis könyvtárakat, hogy saját állományukat az Internetre tegyék. Külföldi folyóiratokból álló fulltext adatbázis létrehozásán dolgoznak, amely az otthonokból is elérhető és megrendelhető. Kibővítik a Library Net-et a múzeumok anyagával. A parlamentnek is van egy bizottsága, amely azt támogatja, hogy a könyvtárak, levéltárak, múzeumok egy hálózatra kerüljenek.

A parlament meghatározza, mekkora összeget ad, a minisztérium kijelöli a szakmai irányvonalat, ők pedig kiírják a projekteket. A könyvtárak benyújtják a pályázatokat. A megnyert pályázatoknál ők kontrollálják, hogyan is használják fel ezt a pénzt. A könyvtárak fenntartása Norvégiában is kétirányú, helyi és központi pénzekből történik. Most a legnagyobb erővel az iskolai könyvtárak fejlesztésével foglalkoznak. Számtalan hivatalos és civil szervezet összefogott, hogy az olvasást segítő ún. METTE programot megvalósítsák. Az MKE Olvasószolgálati Szekciója tervezi, hogy kezdeményezi egy hasonló program magyarországi elindítását.

A Norvég Könyvtáros Egyesület is fogadta szekciónkat. Az egyesületnek 3600 tagja van, minden könyvtártípusban dolgozó könyvtáros a tagja lehet. Független,

Bareum-i könyvtár

nonprofit szervezet, 1913-ban jött létre. Tevékenységükben önállóak, anyagi ellátottságuk egyrészt a tagdíjak, másrészt a különböző pályázatokon nyert pénzek függvénye. Több forrású a finanszírozásuk. Elsősorban a helyi önkormányzatoktól kapnak pénzt, amelyek nagy összegeket fordítanak a könyvtárakra: a magas technikai szint ennek is köszönhető. A szakmai tevékenységbe azért nem szólnak bele, mert a könyvtári törvény világosan leírja, hogy kinek mi a feladata. Elsődleges céljuk, hogy az olvasásra és az értékes irodalomra irányítsák a figyelmet, és ennek megvalósításához minél több pénzt szerezzenek. Elsősorban olyan projekteket támogatnak, amelyek az olvasást segítik. Ennek érdekében együttműködnek a könyvkiadókkal is. Az együttműködés kiterjed az országon kívülre is, mint pl. Észak-Oroszország, a Baltikum vagy az afrikai Zimbabwe könyvtáira.

Két könyvtárlátogatás között azért sikerült eljutnunk a néprajzi és történelmi múzeumba, a lenyűgöző és monumentális Vigeland szoborparkba, rövid hajóúttal pedig a Bogdoy szigetre, ahol a vikingek hajóját, Heyerdahl „Kon-Tiki” nevű tutaját, Nansen és Amundsen sarkkutatók Fram nevű hajóját láthattuk. A skanzenben a régi norvég faházak és egy csodálatos fatemplom feledtette a kitaróan zuhogó esőt, de láthattuk a Holmenkollbakent (az óriás síugró sáncot), a kikötőben lévő erődöt és a királyi palotát az őrségváltással. Az utolsó napon már úgy közlekedtünk villamossal, metróval vagy busszal Oslóban, mintha nem is csak egy hete tartózkodnánk ott. Olyan természetközeli, emberléptékű volt minden, ugyanakkor a jólétet, a praktikumot, a tisztaságot, az anyagi biztonságot éreztük mindenütt. Bizonyára Norvégiának is számos problémával kell napjainkban is megküzdenie, ők is nehéz, küzdelmes, sokszor viharos múltra tekinthetnek vissza, ugyanakkor példa értékű számunkra az iskolák, a könyvtárak és egyéb közintézmények, összességében a kultúra ilyen magas szintű támogatása és finanszírozása.

Nagy élmény volt, hogy eljuthattam Norvégiába, ezért köszönetet mondok a Magyar Könyvtárosok Egyesületének is, amely támogatta ezt az utat.

Dr. Nemes Erzsébet